

корупційних ризиків діяльності осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, оскільки дозволяє врегулювати конфлікт інтересів, а саме, суперечності між приватними інтересами публічного службовця та його службовими обов'язками, наявність яких може вплинути на об'єктивність та неупередженість прийняття рішень, а також на вчинення чи невчинення дій в процесі його службової діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Про запобігання корупції [Електронний ресурс]. : закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1700-VI / Офіційний web-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://www.zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1700-18/page2>.*
2. *Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 р. № 8073-X [Електронний ресурс]. / Офіційний web-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://www.zakon3.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>.*

Рига Любов Ігорівна, студентка 1 курсу
Пилипів Ігор Васильович, д.і.н, професор,
*завідувач кафедри гуманітарних та
фундаментальних дисциплін,*

СЕРЕДНІЙ КЛАС – ОСНОВА РОЗВИТКУ УКРАЇНИ В ХХІ СТ.

Процес становлення української політичної нації сьогодні відбувається на тлі гібридної війни, спровокованої курсом на євроінтеграцію, та супроводжується процесом реформ в багатьох сферах суспільного життя України. Для забезпечення ефективного розвитку держави необхідним є формування середнього класу, який в розвинених країнах вважається основою демократії та соціально орієнтованої економіки. Попри оптимістичні оцінки про наявність «середнього класу та громадянського суспільства» «з новим європейським світоглядом» [3], в науковому й експертному середовищі існують інші оцінки. Окремі експерти говорять про існування в Україні «двох типів» середнього класу, один з яких («бюджетна бюрократія») знищує іншого («чесний бізнес») [4]. Але більшість науковців наголошують на потребі створення державою належних умов (політико-правових, економічних, соціокультурних та психологічних) «для стабільного формування потужного середнього класу» [10, с. 112].

Багато вчених і політиків аналізують роль та місце середнього класу в соціальній структурі суспільства. Серед них – зарубіжні науковці М. Вебер, Н. Аберкромбі, З. Бауман, П. Бурдьє, Е. Гідденс, М. Севедж, вітчизняні вчені О. Александрова, О. Андронік, І. Бондар, Є. Головаха, І. Кіянка, Н. Коваліско, Е. Лібанова, В. Рябіка, В. Смаглюк, О. Соскін та інші [1, с. 4; 2; 10, с. 112].

Метою нашого дослідження є з'ясування перспектив розвитку середнього класу в Україні. Для цього необхідно окреслити поняття та соціальні параметри середнього класу, проаналізувати місце та роль середнього класу в соціальній структурі населення України, виявити перспективні напрями його формування.

У науковій літературі поняття середнього класу досі не має однозначного теоретичного обґрунтування. Вперше це поняття було зафіксовано 1766 р. в «Оксфордському словнику англійської мови», а в сучасному розумінні утвердилося в Англії в середині ХІХ ст. У новітній час за допомогою поняття «середній клас» визначають статус громадянина в суспільстві, а не чітко сформовану соціальну групу

і, тим більше, не клас [8 с. 3]. У західній соціології до нього відносять т.зв. контрадикторні, проміжні класові позиції, які не можна віднести, з одного боку, до роботодавців-капіталістів, а з іншого – до робітничого класу [6]. Тим самим середній клас не можна розглядати як цілісне, однорідне соціальне утворення. До його складу належать дрібні та середні власники, фермери, менеджери, державні службовці, вчені, лікарі, адвокати, високооплачувана частина інженерно-технічних працівників та висококваліфікованих робітників, люди вільних професій (актори, спортсмени, музиканти, письменники) тощо [6]. Водночас соціологи для аналізу середнього класу використовують два підходи: суб'єктивний, що базується на самоідентифікації власної соціальної позиції, та об'єктивний, що передбачає наявність декількох формальних ознак [1, с. 56]. До основних формальних ознак середнього класу відносять: рівень матеріального добробуту та споживання, рівень освіти і професійно-кваліфікаційний статус, економічні та соціальні мотивації праці, дохід, спосіб і стиль життя, самоідентифікація, здатність до самоорганізації, вплив на прийняття рішень у сфері економіки та соціальної політики [2].

Враховуючи наведені традиційні ознаки, складно виокремити середній клас в соціальній структурі населення України. Це обмовлено тим, що часто рівень освіти і професійний статус не корелюються з відповідним матеріальними вигодами та престижем в суспільстві, а до середнього класу, за оцінками вітчизняних соціологів, належать найрізноманітніші за соціальним походженням, місцем у системі суспільного поділу праці, іноді суперечливі один одному елементи соціальної структури суспільства. Тому окремі соціологи, крім поняття середнього класу, іноді використовують термін «середня майнова верства» як основу формування середнього класу [5, с. 46].

Основні тенденції зародження та розвитку середнього класу в Україні представлені низкою соціологічних досліджень, проведених упродовж 2002–2015 рр. Так, за даними моніторингових досліджень Інституту соціології НАН України, у 2002 р. середня майнова верства в структурі населення України становила 53 %, а в 2005 р. – 43 %; однак, враховуючи рівень задоволеності життєвоважливими факторами як суб'єктивний фактор самоідентифікації, до середнього класу належало лише 0,6 % [5, с. 50]. За оцінками провідних вітчизняних соціологів, станом на 2008 р. ця частка населення становила в Україні 12-17 % [7], але людей, які самоідентифікували себе із середнім класом, було значно більше – понад 50 %. Станом на кінець 2013 р., за оцінками Інституту демографії і соціальних досліджень НАН України, критеріям середнього класу відповідали лише 5 % населення країни (2,3 млн. осіб), яких Державна служба статистики України відносила до категорії «заможних» [12].

Масове соціологічне опитування громадян України, проведене Центром Разумкова 2014 р. [14], засвідчило, що в Україні «ядро» середнього класу складає тільки 14 % респондентів, ще 38 % належить до «периферії» середнього класу. У соціальній структурі «ядра» середнього класу найчастіше представлені фахівці (28%), підприємці (11%), кваліфіковані робітники (15%), управлінці (11), пенсіонери (9%) і службовці (9%). До «ядра» середнього класу відносяться ті, кому «в цілому вистачає коштів на життя», «на життя і основні покупки вистачає, однак не немає можливості придбати автомобіль і квартиру», «можуть купити все, що завгодно» [11].

У Національній доповіді НАН України «Новий курс: реформи в Україні 2005-2015» зазначається, що в Україні, на відміну від західних демократичних держав, середній клас не є більшістю, не має чітких структурованих уявлень про свої власні інтереси та політичних партій, що адекватно їх представляють [12]. Звідси випливає

питання про перспективи формування середнього класу в Україні, провідну роль держави у цьому процесі.

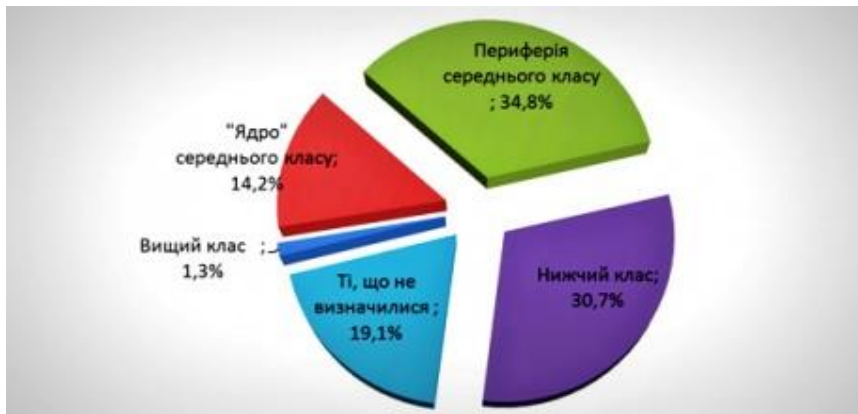

Рис. 1. Інфографіка Центру Разумкова за результатами соціологічного опитування громадян України 26 вересня – 10 жовтня 2014 р. [11].

Державна політика в соціально-економічній сфері, зорієнтована на формування середнього класу як основи розвитку суспільства та соціально орієнтованої держави, на думку О. Андронік, мала б оптимально поєднати лібералізм та соціальні гарантії [1, с. 20, 21]. Для досягнення стратегічної цілі – формування стабільного середнього класу, на думку В. Смаглюк, необхідним є: зростання рівня доходів населення; формування ефективного інституту власності; стимулювання підприємницької активності та самозайнятості населення; ефективна культурно-ідеологічна політика держави; об'єднання суспільства, зменшення політичного протистояння, розвиток демократії; трансформація системи освіти; самоідентифікація, формування та збереження класових цінностей, пропаганда поваги до особистості, рівності, верховенства права та забезпечення конституційних прав і свобод громадян [10, с. 116].

Отже, формування середнього класу в Україні, його зростання і зміцнення водночас є і соціальним, політичним і гуманітарним замовленням суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андронік О.Л. *Формування середнього класу в системі соціально-економічного розвитку України: Дис. на здоб. наук. ст. к. екон. н. 08.00.07 – демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика.* – Вінниця, 2016. – 228 с.
2. Балусєв В.В. *Середній клас в Україні: ознаки, роль і проблеми формування* / В.В. Балусєв, В.А. Кротевиц [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=75020>.
3. *Виступ Президента України під час Параду Незалежності 24 серпня 2016 року* // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/news/vistup-prezidenta-ukrayini-pid-chas-paradu-nezalezhnosti-37949>.
4. *В Україні є два типи середнього класу, і один знищує інший*, – економіст [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zik.ua/news/2017/01/20/v_ukraini_ie_dva_typu_serednogo_klasu_i_odyn_znyshchuie_inshy_u_ekonomist_1028965.
5. Грищенко К., Рудницька Т. *Середня майнова верства як база формування середнього класу в Україні: самоідентифікаційні характеристики* // *Україна – 2002. Моніторинг соціальних змін.* – К., 2002. – С. 46-59.

6. «Новий» середній клас в Україні: проблеми формування // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://osvita.ua/vnz/reports/sociology/29606/>.
7. Поперечна О.О. Середній клас в Україні: формування та розвиток в умовах трансформації економіки / О.О. Поперечна, В.О. Калінчук, О.А. Слободиська [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/14_NPRT_2010/Psihologia/67139.doc.htm.
8. Рябіка В. Формування «середнього класу» в умовах сучасного суспільного розвитку // Політичний менеджмент. – 2004. – № 3. – С. 3-9.
9. Середній клас в Україні: критерії ідентифікації, позиції експертів, уявлення і самовизначення громадян: Проект Центру Разумкова за фінансового сприяння Уряду Канади / Керівник проекту – Людмила Шангіна. – Київ, 2014. – 64 с.
10. Смаглюк В. В. Основні напрямки державної політики в сфері формування та розвитку середнього класу в Україні / В. В. Смаглюк // Публічне управління: теорія та практика. – 2014. – Вип. 1. – С. 112-116. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pubupr_2014_1_19.
11. Тільки 14% українців відносяться до середнього класу – опитування (Вівторок, 16 грудня 2014, 12:00) [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/news/2014/12/16/7052181/>.
12. Чіканчі О. Середній клас: чи існує він в Україні / Підготовлено Оксаною Чіканчі // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://stepup.press/analytics/item/104-srednij-klas>.